

Românii din Ardeal au trăit secolii lungi și grei numai din puterea amintirilor, din puterea credinței și conștiinței în dreptul lor nepieritor de stăpânire.

Puterea amintirilor istorice, puterea tradiției a fost aceea care a ținut aprinsă scânteia dragostei de neam, jarul sfânt al încrederii oarbe în destinul românesc, sub apuza de două ori milenară, a vitregiilor abătute peste noi.

Rânduri grele de cenușă s'au așternut, an de an, veac de veac, peste aprinsele doruri așe puterii noastre de viață. Ne-a fost încercată, ca niciunui neam de pe pământ răbdarea. Asuprirea și umilința ne-au fost, din clipa plămădirii, ursitoare întunecate. Infrățiți cu ele am spart crusta neființii și lăsând tribut amarnic, de-alungul dăinuirii noastre și ne-am împlântat, pentru totdeauna, de aici, dela hotarul dintre două lumi, în veșnicie.

În urma noastră șerpuiește, dincolo de orizontul hrisoavelor vechi o cărare îngustă, care trece printre munți, peste întunecate ascunzișuri, pe sub juguri grele și prin multe, multe cimitire; o cărare roșie pe care niciodată nu s'a uscat încă sângele de eroi, din care am împletit povestea neamului nostru...

Lanț de îndurerate inele, ferecate în glorie românească.

Lanț de cătușe, rupte și legate în basmul măreț al biruinții.

✱

✱ ✱

Departe, departe în vremea cântată de legende, ne dorm, uitați de veacuri, strămoșii Agatârși, Nepoții lor care cinsteau pe Zamolxe, au fost cei mai însemnați oameni ai lumii vechi. Dromihedes, care i-a îngenunchiar pe Lisimah, ne-a fost precursor. Regele dac Buerebista ne-a întins hotarul până la Tisa. Decebal a băut otravă, când a fost înfrânt de puterea romană, el, cel de totdeauna învingător. Iar decând ostile lui Traian au dărâmat puterea bravilor noștri strămoși, în vinele noastre svâncnește deodată cu al Geților curaj neînfrânt, și mândria romană.

Cea dintâi tradiție românească : Sarmisegetuza.

Tradiția Dacilor nobili și tradiția istorică a Romei.

Din ele s'a măscut putere de stâncă neclintită, peste care valurile năvălirilor s'au prăvălit în zadar.

Așchii luminoase, rupte din granitul ei ne-au fost voievozii: Gelu și Menumorut.

Ei ne-au dat cea mai frumoasă pildă, în lupta pentru moșie.

Cel dintâiu a căzut în bătălie, apărând pământul românesc.

Celălalt a scris cu condeiu și a întărit cu spada o pagină care va rămâne întipărită cu litere veșnice, în cartea neamului, acum 11 veacuri când a răspuns soției lui Arpad, care-i cerea țara: "Noi nici din dragoste, nici de frică nu dăm din pământul nostru, nici măcar o palmă de loc.... Tara ce ai cerut-o dela grația noastră, nicidecum nu ți-o vom da, cât vom trăi...."

Voievozii tradiția noastră !

Patru revoluții sângeroase au cutremurat de-alungul împărăției de odinioară a lui Buerebista, pământul voievozilor căzuți.

Antoniu Magnu, Gheorghe Doja, Horia și Iancu sunt făclii uriașe care luminează tradiția noastră istorică.

Muntele și securea ne-au învățat că nici stăpânirea niciodreptatea nu pot opri din drum uraganul de revoltă deslănțuit. Si cren-gile copacilor, încovoiate sub povara spânzuraților și tronul de fier înroșit și roata călăului dela Bălgrad și pădurea care a întunecat mintea eroului nebun de desamăgiri și-au săpat amintirea în sufletele noastre oprimate. Cu icoana lor în minte au închis ochii străbunii; cu icoanele lor în gând am pășit noi în viață.

Casele părinților noștri au fost împodobite cu chipuri luminoase, cari întetesc bătălia inimilor curate: "Regele Munților", "Nicolae Ursu și căpitanii săi" "Popă Balint", "Tribunul Buteanu ucis la Izoaș" "Dobra cel împușcat la Abrud..... și alții. Fruntașii norodului românesc.

Tradiția noastră istorică : revolta !

Supuși stăpânirilor rânduite de Dumnezeu, am trăit ani grei și mulți, cu sufletul plin de așteptarea ceasului care va prăbuși catapeteasma nedreptății.

Vremurile apuse ne-ă cerut odinioară jertfe de sânge și avere. Părinții noștri le-au dat cu supunere. Am suferit toate asupririle și nedreptățile, cu umilință și răbdare.

Până când visul lor legănat în străvechi iluzii românești, s'a împlinit, pentru ca astăzi să ajungă din nou vis al generației noastre.

Drumul învechitului scaun împărătesc a fost bătut de-atâtea ori, dar niciodată n'am aflat acolo dreptate pentru noi.

Cum ne era paloșul de-atât'amar de vreme zălogit, am apucat pe calea dreptului. Si au pornit, unul după altul cărturarii, să răsipească cu știință din Apus, o negură ce ne acoperea marea o-bârșie și să câștige drepturile ce ne-au fost luate pe nedrept.

Nefericitul episcop Inocențiu, Maior, Sincai și Micu Samuil, cutoți vlădicii dela Blaj, și pe deasupra tuturor, stăpân de veac, cel mai de seamă român din secolul trecut, Bărnuțiu; ei toți au fost ostași ai luptei pentru drepturi românești.

Ei au adăugat tradiției noastre istorice un nume : Blajul!

✠ ✠
✠

De trei ori mare, de trei ori sfințită de istoria românească, prin descălicarea lui Mihai Viteazu, prin supliciul eroilor dela 1784, și prin Unirea cea mare, pe care ne-a fost dat din nou s'o așteptăm, ne înscrie Alba-Iulia cu slove de oțel, în tradiția noastră.

✠ ✠
✠

De când Bărnuțiu a despiciat cu fulgerul cuvântului, în două, povestea Ardealului, destinul nostru a fost călăuzit de partidul național-român, a cărui viață îmbelșugată în fapte mari, împlinește istoria veacului din urmă.

Istoria Ardealului românesc - după primele începuturi de dezvoltare a conștiinței naționale, determinate de Școala Ardeleană și de naționalismul dospit în instituțiile Blajului, - se integrează în lupta aspră și dărză, de lungă durată, pentru emanciparea politică și culturală a neamului și pentru realizarea idea-

520

1 Decembrie: sărbătoarea sărbătorilor românismului.

Pe cerul întunecat al istoriei românești ziua de 1 Decembrie, înseamnă o străfulgerare a Luminei divine, care a făcut dreptatea și pentru mult încercatul nostru neam.

Când se spune laconic, în acel stil de cronică rece - că 1 Decembrie e ziua proclamării la Alba Iulia a unirii tuturor Românilor în anul mântuirii 1918, - se spune prea puțin, sau aproape nimic.

Si aceasta pentru că 1 Decembrie nu poate fi o simplă zi istorică, datorită unor fericite întâmplări, sau priceperii noastre omenești.

Actul dela Alba Iulia depășește ca simbol și însemnătate mistică și cadrul epocii noastre și al voinței, ori cât de tenace, a unei generațiuni.

În el se rezumă două mii de ani de neînfrânte aspirațiuni, către o unitate spirituală, de mai multe ori milenară și pe care cele mai grele încercări ale soartei n'au putut-o distruge.

Căci, la temelia unirii politice, singura pe care o poate vedea și înțelege miopia conducătorilor lipsiți de perspectiva adevărului și legilor istorice, stă o altă unitate, mult mai adâncă și mai reală, unitatea spirituală a românismului din cuprinsul hotarelor Daciei Zamolxiene, Daciei eroice și nemuritoare, Daciei preistorice apoliogiată de mari spirite ca Omer, Herodot, Socrates și Platon, și în fața căreia s'a plecat plini de admirație dela mari cuceritori ca Traian și Atila până la mari spirite ale creștinismului ca sfântul Hyeronim și Papa Pius al II Piccolomini.

Toate cuceririle străine - cu civilizațiile sau barbaria lor dela cea română a lui Traian, până la cele barbare, a lui Atila sau Arpad - au trebuit să se plece supuse în fața supremației spirituale a daco-românismului, Atila se simțea mândru de a purta căciula regilor geto-daci și se intitula cu justificat orgoliu - "rex Hunorūm et Dacorūm" după cum ni-l prezintă, cel mai bun biograf al lui din vremea noastră, cercetătorul francez Marcel Brion.

iar Hunii lui - după afirmația ilustrului său contemporan - sfântul Hyronim - de origină dalmată - "cântau psalmii lui David" datorită geto-romanilor, care-și refăcuseră corturile de luptă în biserici - purtându-l din Apus până în înghețatele ținuturi ale Scythiei (Sentoria circumferi).

Acest suflet creștin - după romanizarea Daciei, a creștinat și pe Unguri și le-a dat prin nobilimea română maghiarizată singura aristocrație de sânge și de suflet pe care au putut-o avea vreodată.

În schimb masele românești, din Transilvania și părțile ungurene - și-au păstrat, chiar sub stăpânirea străină noblețea străvechei lor rase, pe care nimic și nimeni n'a putut-o desființa.

În lumina acestor adevăruri, actul unirii dela Alba Iulia, apare ca o consacrare de ordin divin. și ca o afirmare a voinței românești, pregătită prin două mii de ani de jertfă și eroism.

Zadarnic încearcă unghurii, prin aceeași deviză mistică "Nem, Nem, soha" nu! nu! niciodată, revendicări platonice asupra Ardealului.

Însăși, această deviză este o sentință de moarte pentru ei.

Ea aparține de fapt lui Ioan Huniade - marele erou al creștinătății, român ca sânge și suflet. -

Pe patul morții, după ce biruise la Belgrad în vara anului 1456 pe Mahomed al II cuceritorul Constantinopolului, atins de necruțătoarea holeră, Ioan Huniade se pregătea pentru ultimul drum înaintea marelui comandant cărui îi slujise cu credință, a Mântuitorului Isus Hristos.

Atunci au venit nobilii unghuri, aceiași nobili care încercaseră, fără a isbuti să-l asasineze cu ajutorul despotului sârbesc Brancovici, ca în semn de recunoștință națională, să-i propună marea cinste, de a fi înmormântat la Alba Regală, deși nu fusese capul încoronat al Ungariei - lângă mari regi canonizați, Stefan, Ladislau și Emerich cel Sfânt.

Cinstea aceasta Ioan Huniade a respins-o cu indignare rostind acel memorabil Nu! Nu. Niciodată.

Dispoziția a cerut să fie înmormântat

522

Împotriva a cerut să fie înmormântat la Alba Iulia, "ūbere suorūm" - printre Romāni "săi" cu care câștigase marile lupte și între care voia să doarmă în pământul vechiului Appulum.

Era mai mult decât o simplă dorință.

Era voința lui de genial vizionar, care în clipele supreme întrevedea marele act al desrobirii tuturor Romānilor și încoronarea Regelui Ferdinand, ca rege al tuturor Romānilor, în aceeași cetate în care intraseră triumfătoare și steagurile marelui Mihai cu trei veacuri în urmă.-

În clipa încoronării, mulțimile surprinse de un fior sfânt, susțin, că ar fi văzut o arătare luminoasă, punând coroana regalității dacice pe fruntea primului rege al tuturor Romānilor.

Cine ar putea spune că nu era însăși marele suflet al lui Ioan Huniade, consacrand astfel deapururi, unirea cea mare și sfântă a neamului său?